



**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: "Beatus qui erat, antequam nasceretur"

Author: Wincenty Myszor

Citation style: Myszor Wincenty. (2010). "Beatus qui erat, antequam nasceretur". "Vox Patrum" (2010, t. 55, s. 443-447).



Uznanie autorstwa - Bez utworów zależnych Polska - Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ks. Wincenty MYSZOR
(Katowice, UŚ)

BEATUS QUI ERAT, ANTEQUAM NASCERETUR

W koptyjskiej *Ewangelii Tomasza* (NHC II, 2) w logionie 19 znajdujemy wypowiedź Jezusa: „Rzekł Jezus: «Błogosławiony kto istniał, zanim się stał»” (ΟΥΜΑΚΑΡΙΟC ΠΕ ΝΤΑΖΩΠΕ ΖΑΤΕΖΗ ΕΜΠΑΤΕΨΩΠΕ)¹. „Błogosławieństwo” jako forma pouczenia mądrościowego występuje w *Ewangelii Tomasza* często². To błogosławieństwo pozostaje na pierwszy rzut oka bez treściowego związku z następnymi zdaniem wypowiedzi Jezusa w tymże logionie:

„Gdy będziecie moimi uczniami (i) będziecie słuchać słów moich, te kamienie będą wam służyły. Pięć drzew bowiem macie w raju. Nie zmieniają się ani latem, ani zimą, a liście ich nie spadają. Kto je pozna, ten nie zakosztuje śmierci”³.

Logion ten wiąże się bardziej z zakończeniem poprzedniego 18 logionu:

„Rzekli uczniowie do Jezusa: «Powiedz nam, jaki będzie nasz koniec»? Odrzekł Jezus: «Czy odkryliście już początek, aby poszukiwać końca? Bowiem tam, gdzie jest początek, będzie także koniec. Błogosławiony, kto stanie na początku, ponieważ pozna koniec i nie zakosztuje śmierci»”⁴.

Błogosławieństwo odnosi się do tego, kto zna swój początek, a dokładniej, kto „stanie na początku” (ΠΕΤΝΑΩΖΕ ΕΡΑΤΨ ΖΝ ΤΑΡΧΗ) i „kto istniał zanim się stał” (ΠΕ ΝΤΑΖΩΠΕ ΖΑΤΕΖΗ ΕΜΠΑΤΕΨΩΠΕ). Na zasadzie paralelizmu budowy błogosławieństw można przyjąć, że ΖΝ ΤΑΡΧΗ („na początku”) jest bliskoznaczne do „zaistniał zanim się stał” (ΠΕ ΝΤΑΖΩΠΕ), które można by przyjąć, że mogło wyglądać: ΝΤΑΖΩΠΕ ΖΝ ΤΑΡΧΗ ΕΜΠΑΤΕΨΩΠΕ („zaistniał na początku zanim się stał”). Bardzo bliski temu jest także 57 logion

¹ *Evangelium Thomae* (NHC II, 2), log. 19 (p. 36, 17-25), tłum. W. Myszor: *Biblioteka z Nag Hammadi. Kodeksy I i II*, SACH SN 7, Katowice 2008, 205. Według opinii H.M. Schenkego ten logion składa się z trzech odrębnych fragmentów, por. *On the compositional history of the Gospel of Thomas*, Claremont 1998, 4.

² Por. tamże, log. 7, 18, 19, 49, 54, 58, 68, 69, 103.

³ Tamże, log. 19 (p. 36, 17-25), SACH SN 7, 205 i 217 (komentarz).

⁴ Tamże, log. 18 (p. 36, 9-17, SACH SN 7, 205 i 217 (komentarz); J.E. Ménard (*L'Évangile selon Thomas*, NHS 5, Leiden 1975, 106) komentuje łącznie obydwa logia 18 i 19.

z *Ewangelii Filipa* (NHC II, 3): Pan rzekł: «Błogosławiony, który istnieje, zanim powstał». Bo ten, który istnieje, jest tym, który istniał i który będzie istniał»⁵.

W świetle dotychczasowych studiów, wydaje się, że na ten logion składa się tylko: „Błogosławiony, który istnieje, zanim powstał” (ΟΥΜΑΚΑΡΙΟΣ ΠΕ ΝΤΑΖΩΠΕ ΖΑΤΕΖΗ ΕΜΠΑΤΕΦΩΠΕ). Dalsza część jest komentarzem do tego logionu⁶. Związki *Ewangelii Tomasza* i *Ewangelii Filipa* wydają się bliższe niż tylko sąsiedztwo w II kodeksie z Nag Hammadi⁷. Logia w *Ewangelii Tomasza* znajdują w *Ewangelii Filipa* komentarz i wyjaśnienie. *Ewangelia Filipa* zawiera komentarze do odpowiednich miejsc w *Ewangelii Tomasza*. Tak jest również w odniesieniu do *Ewangelii Tomasza* log. 19, 1 i *Ewangelii Filipa* 57, 1ab, 2. Wypowiedzi z obydwu gnostyckich pism należy analizować łącznie⁸. Tak więc, po wypowiedzi ujętej w Błogosławieństwo, Jezus wypowiada się o sobie:

„Ten, który istnieje, jest tym, który istniał i który będzie istniał”⁹.

Stosując ten sam sposób rozumowania możemy przyjąć, że również w log. 18 i 10 z *Ewangelii Tomasza* pozostałe zdania są komentarzem. Wspólnym elementem dla logionów 18 i 19 w komentarzu jest „nie zakosztować śmierci”. W tradycji nowotestamentalnej i wczesnochrześcijańskiej zwrot ten wyrażał zapewnienie zbawienia (por. Mk 9, 1; Mt 16, 28; Łk 9, 27; J 8, 51-52; *Ewangelia Tomasza* log. 1). Wydaje się, że tu zbawienie jest efektem poznania (log. 18: „pozna koniec i nie zakosztuje śmierci”; log. 19: „Kto je pozna, ten nie zakosztuje śmierci”). W logionie 18 nieśmiertelność zapewniona jest wyraźnie przez poznanie, zaś w logionie 19 zbawienie wiąże się z tym, że słuchacze staną się uczniami Jezusa i wtedy nawet kamienie będą im posłuszne¹⁰. Uczniowie poznają tajemnice pięciu rajszych drzew¹¹. Z komentarza do Błogosławieństwa wynika, że odnosi się do uczniów. Najbliższym wyrażeniem bliskoznacznym, jak wskazuje je komentarz U.K. Plischa¹², jest J 8, 58 (εἶπεν αὐτοῖς ... πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί), odnosi się do Jezusa. Logion może odnosić się do preegzystencji Jezusa (Zbawcy). Na ogół jednak błogosławieństwa nie odnoszą się do wypowiadającego. Wypowiadający je w *Ewangelii Tomasza* Jezus wygłasza błogosławieństwa pod adresem uczniów.

⁵ *Evangelium Philippi* (NHC II, 3), log. 57 (p. 64, 9-12), SACH SN 7, 241.

⁶ Por. H.M. Schenke, *Das Philippus-Evangelium*, Berlin 1997, 338.

⁷ Por. E.E. Popkes, *Das Menschenbild des Thomasevangelium*, Tübingen 2007, 134-139.

⁸ Por. tamże, s. 138.

⁹ *Evangelium Philippi* log. 57 (p. 64, 9-12), SACH SN 7, 241

¹⁰ O kamieniach: Mt 4, 3; Łk 3, 8; o znaczeniu tego wątku por. R. Nordsieck, *Das Thomas-Evangelium*, Neukirchen – Vluyn 2004, 94.

¹¹ Rajske drzewa wskazywały na „początek”, por. *De origine mundi* (NHC II, 5), log. 13 (p. 110, 2 - 111, 8), tłum. W. Myszor, SACH SN 7, 329-330 i 345 (komentarz). W każdym razie wskazują na preegzystencję, por. Nordsieck, *Das Thomas-Evangelium*, s. 94; H.U. Plisch, *Das Thomas Evangelium. Originaltext mit Kommentar*, Stuttgart 202, 82.

¹² Por. Plisch, *Das Thomas Evangelium*, s. 81.

Nie mówi więc o sobie. Widocznie aluzja do J 8, 58 wiąże się z treścią błogosławieństwa, czyli z samą ideą preegzystencji, a nie z adresatami błogosławieństwa. W Ewangelii Jana Jezus mówi o sobie, zaś w *Ewangelii Tomasza* o swoich uczniach. Związek z *Ewangelią Filipa* (57, 1) pozwala jednak wnioskować, że jest to także wypowiedź o preegzystencji Jezusa. Skierowane do uczniów wyrażenie „Pięć drzew bowiem macie w raju”, wskazuje być może na jakieś pięć cech lub cnót charakteryzujących gnostyka, albo nawet na rodzaj „sakramentów”, jakby sugerowało „drzewo oliwne” w innym dziele gnostycim¹³, albo stopnie wtajemniczenia do pełnej gnozy¹⁴. Być może wskazują na swoistą mistykę wstępowania do raju¹⁵. Błogosławieństwo tego, który zaistniał (w preegzystencji), zanim powstał (na świecie), tego, który przez gnozę wróci do swojej ojczyzny odnosi się w *Ewangelii Tomasza* przede wszystkim dla uczniów Jezusa¹⁶. To może oznaczać także potwierdzenie zasady, która przede wszystkim dotyczy samego Jezusa.

Podobne Błogosławieństwo cytuje także Ireneusz z Lyonu w *Wykładzie nauki apostoelskiej* jako cytat z Księgi proroka Jeremiasza:

„Poświadczają to także prorok Jeremiasz mówiąc: «przed jutrzeńką zrodziłem cię i przed słońcem trwa imię twoje» (Ps 110, 3; 72, 17). Jest więc przed stworzeniem świata, gdyż razem ze stworzeniem świata powstały gwiazdy. I ten sam mówi znów: «Błogosławiony kto był, zanim zaistniał (jako) człowiek»”¹⁷.

Jeśli faktycznie chodzi o ten sam logion Błogosławieństwa, to Ireneusz cytuje go dając swoją interpretację w kontekście i w odpowiedniej wersji. Błogosławieństwo wyraźnie odnosi do Syna Bożego:

„I ten sam (Jeremiasz?) mówi znów: «Błogosławiony kto był, zanim zaistniał (jako) człowiek». Dla Boga bowiem istnieje Syn na początku, przed powstaniem świata; dla nas zaś teraz, gdy się objawia. Nie był zatem dla nas przedtem, ponieważ nie znaliśmy go”¹⁸.

¹³ Por. *De origine mundi* (NHC II, 5), log. 13, 4-5 (p. 111, 5-8), SCh SN 7, 330 i 345 (komentarz).

¹⁴ Por. Trzy rajske drzewa w *Tractatus Tripartitus* (NHC I, 5) 10, 4 (p. 106, 25 - 108, 4), tłum. W. Myszor, SCh SN 7, 118 i 156 (trzy drzewa wskazują na trzy kategorie ludzi).

¹⁵ Por. A.D. DeConick, *Recovering the original Gospel of Thomas. A history of the Gospel and its growth*, London – New York 2006, 221. Wcześniej cały szereg możliwych interpretacji ujawnił H.Ch. Puech, *En quête de la Gnose II. Sur l'Évangile selon Thomas*, Paris 1978, 99-105.

¹⁶ Por. „komentujące” tłumaczenie Błogosławieństwa u Th. Zöckler, *Jesu Lehren im Thomasevangelium*, Leiden 1999, 217: „Selig ist, wer (zu dem Punkt vorstößt, wo er) war, bevor er wurde”.

¹⁷ Ireneus, *Demonstratio praedicationis apostolicae* 43, SCh 406, 146, tłum. W. Myszor: *Wykład nauki apostoelskiej*, ŻMT 7, Kraków 1997, 62.

¹⁸ Tamże, SCh 406, 297C. 43, n. 4. W rekonstrukcji greckiego tekstu wydawcy ten fragment oddali jako: „καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς φησιν· «Μακάριος ὁ ὢν πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπον αὐτόν».

Wypowiedź Laktancjusza, komentująca logion jest polemiczna. „Podwójne narodzenie” Chrystusa wprowadza niepokój i jest przyczyną błędów, nawet wśród chrześcijan prawowiernych. Laktancjusz wskazał preegzystencję, czyli pierwsze narodzenie, i drugie narodzenie jako człowieka, co da się łatwo wytłumaczyć tym, których nazwał „amatores sapientiae”. Może miał na myśli gnostyków swojej epoki? W każdym razie „Błogosławieństwo” odnotowane w *Ewangelii Tomasza* 19, zostało potraktowane przez autora Ewangelii Filipa jako cytat „biblijny” o preegzystencji Jezusa (ewentualnie jego uczniów, gnostyków), a przez Ireneusza i Laktancjusza jak proroctwo o Synu Bożym. Rozumienie tej teologicznej idei było zbliżone.

BEATUS QUI ERAT ANTEQUAM NASCERETUR

(Zusammenfassung)

Beatus qui erat antequam nasceretur bei Laktanz, *Divinae Institutiones* IV, 8, 1-3 wurde als Zitat von Jeremia angeführt. Das Zitat als solche war im 2. Jahrhundert bekannt und wahrscheinlich in irgendeiner Sammlung biblischer behilflicher Fragmente im Unterricht aufbewahrt. So kannten es sowohl Gnostiker wie auch Irenäus von Lyon. Das Zitat wurde im *Thomas Evangelium* und *Philippus Evangelium* aus der Bibliothek von Nag Hammadi bezeugt. In der *Demonstratio* von Irenäus und in *Divine Institutiones* diente zum Hinweis auf die Präexistenz des Gottes Sohnes, in den gnostischen Texten deutete auch auf die göttlicher Herkunft der Gnostiker.

carne. Quae duplex nativitas eius magnum intulit humanis pectoribus errorem circumfudit que tenebras etiam his qui verae religionis sacramenta retinebant. Sed nos id plane dilucideque monstrabimus ut amatores sapientiae facilius ac diligentius instruantur”.

